

Stav o silovanju i podržavanje mitova o silovanju

Kraljević, Jasna

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:261334>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-03**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**STAV O SILOVANJU I PODRŽAVANJE MITOVA O
SILOVANJU**

Diplomski rad

Jasna Kraljević

Mentor: doc.dr.sc. Silvija Ručević

Sumentor: dr.sc. Maja Mamula

Osijek, 2013.

Sadržaj

Uvod	1
Cilj	9
Problem	9
Hipoteze	9
Hipoteze 1.....	9
Hipoteze 2.....	10
Metoda.....	10
Sudionici	10
Instrumenti.....	10
Postupak.....	12
Rezultati	13
Rasprava.....	18
Zaključak	23
Literatura.....	24

Stav o silovanju i podržavanje mitova o silovanju

Sažetak

Cilj ovog rada bio je ispitati razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol, studijsko usmjerenje i religioznost sudionika. Također, ispitan je i odnos podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge, generalnog vjerovanja u pravedan svijet te agresivnosti. Istraživanje je provedeno na uzorku od ($N=282$) osječkih studenata. U istraživanju su korišteni podaci dobiveni samoiskazom sudionika. Instrumenti korišteni u istraživanju su: upitnik osnovnih sociodemografskih obilježja, Skala mitova o silovanju, Skala jednakosti spolnih/rodnih uloga, Skala generalnog vjerovanja u pravedan svijet i Upitnik agresivnosti. Rezultati su pokazali da muški sudionici statistički značajno više podržavaju mitove o silovanju u odnosu na sudionice. Također, utvrđeno je da studenti pomagačkih studijskih usmjerenja značajno manje podržavaju mitove o silovanju u odnosu na studente nepomagačkih zanimanja. Utvrđene su i razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na važnost religije u životu sudionika. Rezultati su pokazali da je podržavanje mitova o silovanju statistički značajno pozitivno povezano sa zastupanjem tradicionalne rodne uloge. Značajna pozitivna korelacija dobivena je i između podržavanja mitova o silovanju i agresivnih osobina ličnosti. Istraživanjem nije utvrđena značajna pozitivna povezanost podržavanja mitova o silovanju i generalnog vjerovanja u pravedan svijet.

Ključne riječi: mitovi o silovanju, religioznost, rodne uloge, vjerovanje u pravedan svijet, agresivnost.

Attitudes toward rape and rape myth acceptance

Summary

The aim of this study was to examine differences in rape myth acceptance considering gender, type of university and religiosity. This study also examined association between rape myth acceptance and gender role stereotyping, general belief in just world and aggression. Research was conducted with Osijek university students and it comprised ($N=282$) respondents. Study used the self-report ratings of respondents. Instruments used in this research were: general sociodemographic features, Rape myth acceptance scale, The sex-role egalitarianism scale, General belief in a just world scale and Aggression questionner. Results revealed that men accept rape myths significantly more than women. Students who are educating themselves for helping occupations accept rape myths significantly less than those who educate themselves for non helping occupations. Differences in rape myth acceptance were found considering religiosity of respondents. Results also showed significantly positive association between rape myth acceptance and gender role stereotyping. Positive significant association was also found between rape myth acceptance and aggressive personality traits. In this study positive association between rape myth acceptance and general belief in just world was not found.

Key words: rape myths, religiosity, sex roles, just world belief, aggression.

Uvod

Seksualno nasilje je iznimno važan društveni problem, a smatra se jednim od najtežih oblika nasilja kojim se narušavaju osnovna ljudska prava. Događa se u svim zemljama širom svijeta, a općenito ga karakterizira šutnja i mali broj prijava. Seksualno nasilje je bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog koji je usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a koji može počinuti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili situaciju u kojoj se nalaze. Karakterizira ga upotreba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti i života same žrtve ili njoj bliskih osoba (WHO, 2002; prema Mamula, 2011). Oblici seksualnog nasilja su brojni, a najčešće se prepoznaju kao seksualno uznemiravanje, različiti oblici seksualnog zlostavljanja, silovanje u braku ili u vezama, silovanje od strane nepoznate osobe, sustavno silovanje u oružanim sukobima, seksualna zloupotreba osoba s posebnim potrebama, seksualno zlostavljanje djece, prisilna prostitucija i trgovanje ženama i djecom u svrhu seksualne eksploatacije (Mamula, 2011).

U Hrvatskoj je od 2000. do 2010. godine prijavljeno 6625 kaznenih djela seksualnog nasilja, a najčešći oblici su djela bludnih radnji (34%) i silovanja (15%) (Mamula, 2011). Silovanje se ubraja među izuzetno teška i traumatska iskustva s dugotrajnim posljedicama za žrtve, a one najčešće skrivaju to što su doživjele i nastoje se same nositi s problemima. Američki zakon definira silovanje kao nezakoniti seksualni odnos sa ženom uz uporabu sile i bez legalnog ili stvarnog pristanka, dok je u Republici Hrvatskoj silovanje, odnosno silovatelj definiran kao osoba koja drugu osobu uporabom sile ili prijetnje da će napasti na njezin život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe prisili na spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju (Šarić, 2004/2005). Hrvatski kazneni zakon spada u red boljih zakona dajući vrlo široku definiciju silovanja, a prema kojem silovanje obuhvaća vaginalnu, analnu i/ili oralnu penetraciju penisom ili objektima (Mamula, 2007).

Od 2000. do 2010. godine u Hrvatskoj je prijavljeno ukupno 1228 kaznenih djela silovanja, od čega 958 izvršenih i 270 djela u pokušaju. Prosječno se godišnje prijavi između 90 i 150 takvih kaznenih djela (Mamula, 2011). Žene su u 86% slučajeva žrtve seksualnog nasilja, a taj postotak raste na 95% kada se se gleda samo silovanje kao vrsta kaznenog djela. Također, i dob žrtava je povezana s oblikom doživljenog seksualnog nasilja, te je jasno uočljivo grupiranje kaznenih djela s obzirom na starost žrtve. Postotak maloljetnih osoba koje su žrtve silovanja iznosi 13%, mlade osobe u dobi od 19 do 22 godine su žrtve silovanja u 2% slučajeva, osobe od 23 do 30

godina su žrtve silovanja u 34% slučajeva, a osobe od 31 do 40 godina su žrtve silovanja u 41% slučajeva seksualnog nasilja. S daljnjim porastom dobi žrtve su najčešće doživjele silovanje i bludne radnje (Mamula, 2011).

Kao što je ranije navedeno, seksualno nasilje je tema o kojoj se malo govori. Međutim, do značajnih pomaka na ovom području došlo je 1975. godine objavljivanjem knjige „Protiv naše volje“ autorice Susan Brownmiller, američke feministice, novinarka i aktivistice. Ward (1995) navodi da je knjiga postigla status klasika te da je njezin socijalni, psihološki i politički značaj prepoznat jer je to prvo djelo u kojemu se piše o seksualnom nasilju i to iz ženske perspektive, odnosno perspektive žrtve. Knjiga je potaknula interes psihologa za seksualno nasilje i postavila teorijske osnove psihologijskih istraživanja na tom području. Osim Brownmillerove i druge znanstvenice feminističkog usmjerenja isticale su probleme seksualnog nasilja u to vrijeme te su zbog toga najzaslužnije za razvoj istraživanja ovog oblik nasilja u okviru psihologije.

Istraživanja su pokazala da ljudi često imaju neprimjeren stav prema silovanju umanjujući težinu tog društvenog problema ili opravdavajući djelo i počinitelja. Objašnjenje takvih nalaza mogu biti mitovi o silovanju koji se teorijski preklapaju sa stavovima prema silovanju i žrtvama silovanja. Dio mitova o silovanju izravno se odnosi na stavove prema silovanju, počiniteljima i žrtvama, te se kao mjera stava o silovanju može uzeti samo podržavanje takvih mitova (Burt, 1980). Mitovi o silovanju su stavovi i vjerovanja koja su općenito lažna, odnosno netočna, te su vrlo raširena i ukorijenjena među ljudima, a služe poricanju i opravdavanju muške seksualne agresije prema ženama (Lonsway i Fitzgerald, 1994). Mitovi o silovanju definiraju se i kao pogrešna uvjerenja o silovanju, žrtvama silovanja i silovateljima (Burt, 1980.). Iako su suprotna stvarnim podacima, takva pogrešna uvjerenja prividno mogu izgledati kao utemeljene činjenice ili zdravorazumsko objašnjenje za silovanje (Kamenov, Ljubin i Vurnek, 2004).

Zbog svoje općeprihvaćenosti mitovi o silovanju su jedan od važnih razloga neprijavlivanja seksualnog nasilja. Događa se da čak i oni od kojih se očekuje da pomognu žrtvi nemaju „pravilan“ stav o silovanju, već sumnjaju u žrtvinu izjavu, smatraju da je na neki način pridonijela djelu, da je u nekoj mjeri sama odgovorna za to što joj se dogodilo, okrivljuju žrtvu i postavljaju pitanje njezinog morala (Kamenov i sur., 2004). U skladu s tim je i nalaz istraživanja po kojemu 24% policajca, 11% odvjetnika i 6% liječnika misli da žene zapravo i nisu traumatizirane silovanjem (Ward, 1995).

Jedan od mitova o silovanju je da su lažne optužbe za silovanje češće nego lažne optužbe za druga kaznena djela (Mamula, 2007). Prema podacima FBI-a, broj lažnih prijava za silovanje i

seksualno zlostavljanje nije veći od broja drugih lažno prijavljenih krivičnih djela (krađa, provala, pokušaja ubojstva) i iznosi 2% (www.zenskasoba.hr). Činjenica je da žene ne lažu o silovanju već ga zbog opće prihvaćenih mitova i predrasuda često uopće ne prijavljuju.

Glavna karakteristika mitova o silovanju je minimaliziranje problema i zločina, kao i odgovornosti počinitelja pa se stoga veliki broj mitova odnosi na okrivljavanje žrtve. Tako je rašireno vjerovanje da postoji određeni tip žena koji silovatelji napadaju, one koje su mlade, naivne, ranjive i submisivne ili pak seksualno promiskuitetne. No, istraživanja su pokazala da sve žene mogu biti silovane (Ward, 1995). Vjerovanje da postoji određeni tip žena koje bivaju silovane služi poricanju vlastite ranjivosti i poticanju mišljenja da samo „dručkije“ žene mogu biti silovane, odnosno osoba smatra da ne može postati žrtva silovanja jer ona nije kao te „dručkije“ žene (Lonsway i Fitzgerald, 1994). Mit je također i da žene imaju tendenciju navesti muškarce na seks, te da ih zbog toga treba okriviti jer muškarci ne mogu kontrolirati svoje fizičke nagone. Takva vjerovanja da je silovanje impulzivnan čin, zločin iz čiste strasti koji je motiviran isključivo seksualnim nagonima opovrgnula su mnoga istraživanja u kojima se navodi da je oko 70% analiziranih silovanja izvršeno nakon prethodnog planiranja. Počinitelji često koriste situacije u kojima je osoba ugrožena ili ranjiva i samim tim manje sposobna za obranu (www.zenskasoba.hr).

Možda najčešća predrasuda vezana uz silovanje je da se većina silovanja događa u sumnjivim djelovima grada i isključivo noću. Međutim, silovanje se, kao i ostali oblici seksualnog nasilja, događa u jednakom omjeru danju i noću te se u 70% slučajeva događa u domu žrtve, počinitelja ili poznate osobe. Samo se 9% prijavljenih silovanja događa izvan kuće (www.zenskasoba.hr).

Kada je riječ o mitovima koji se odnose na počinitelja silovanja najčešće je pogrešno vjerovanje da je silovatelj žrtvi potpuno nepoznata osoba. Potvrda da je i ovo samo još jedno pogrešno vjerovanje o silovanju su nalazi istraživanja prema kojima je u više od 80% slučajeva žene silovao muškarac kojeg poznaju i kojem vjeruju, od čega 45% čine njihovi trenutni partneri (www.zenskasoba.hr). Ovakvo poznaničko silovanje je značajno brojnije od nepoznaničkog, i to u omjeru tri prema jedan (Kilpatrick i Best, 1990; prema Davison i Neale, 2002). U protekla tri desetljeća zabilježen je porast slučajeva takozvanog „silovanja na spoju“ (Aronson, 2005). Silovanje u braku je još jedan oblik poznaničkog silovanja, a koji mnogi ne priznaju jer vjeruju da je žena vlasništvo svoga supruga, a sasvim je jasno da žena ne predstavlja vlasništvo muškarca s kojim je u bračnoj ili u izvanbračnoj zajednici. Svaka seksualna radnja protiv ženine volje je seksualno zlostavljanje (Mamula, 2007).

Dosta je rašireno i mišljenje da su silovatelji luđaci koje je vrlo lako uočiti po izgledu i ponašanju. Javnost zamišlja silovatelje kao poremećene, požudne osobe koje ne mogu kontrolirati svoje „životinjske nagone“. No, ne postoji tipičan silovatelj. Silovatelji mogu biti osobe različitog socioekonomskog statusa, rasne i nacionalne pripadnosti. Ne može ih se prepoznati po specifičnom načinu oblačenja ili ponašanja. Istraživanja pokazuju da samo 2% muškaraca optuženih za silovanje odnosno seksualno nasilje treba psihijatrijski tretman (www.zenskasoba.hr).

Isto tako, mit o silovanju je da kada žene kažu „ne“, ne misle uvijek tako, a ako žena nije ozbiljno fizički povrijeđena vjerojatno nije silovana, te da ako žena zaista želi, ona može spriječiti silovanje. U skoro 90% slučajeva silovanja uključena je prijetnja po život žene ili njoj bliske osobe, a u 50% slučajeva uključena je prijetnja oružjem. Osim blokade izazvane strahom, kod dijela žrtava je prisutno i prividno popuštanje kako bi smanjile rizik od povrede ili težinu povreda (Mamula, 2007). Nadalje, razlozi ne suprostavljanja žrtve nasilniku su i strah da ga dodatno ne razljute, smatraju kako je to bolji mehanizam preživljavanja, svjesne su da nemaju potrebnu snagu i vještine za obranu, u šoku su i ne mogu se pomaknuti niti pozvati u pomoć.

Jedan od mitova o silovanju je i taj da muškarci ne mogu biti žrtve seksualnog nasilja. Opće je viđenje muškarca kao inicijatora seksualnih aktivnosti, a ne kao mete seksualnog napada (Struckman-Johnson i Struckman-Johnson, 1992). Muškarci također mogu biti žrtve seksualnog nasilja, a prema novijim podacima 1 od 9 muškaraca u životu doživi neko neželjeno ili prisilno seksualno iskustvo. U tim slučajevima počinitelji su također većinom muškarci (Pavković, 2008). Calderwood (1987; prema Struckman-Johnson i Struckman-Johnson, 1992) je došao do podatka da su 6 - 20% žrtava tretiranih u centrima koji se bave žrtvama silovanja muškarci. No, s obzirom na činjenicu da većina takvih silovanja ostaje neprijavljena, ti postotci su u stvarnosti i puno veći.

U ovom uvodnom djelu navedeni su neki od najčešćih mitova o silovanju. Kao što je ranije navedeno to su netočna vjerovanja i stavovi o žrtvama, počiniteljima i samom zločinu silovanja. Mitovi o silovanju su često neke nelogične tvrdnje ili tvrdnje potpuno izvan moralnog sustava pojedinca i društva. Međutim, oni su i dalje opće prihvaćeni i značajno utječu na osjećaje žena nakon što dožive silovanje i na to kako se društvo odnosi prema njima. Stoga je vrlo važno ispitati što se nalazi u osnovi takvih pogrešnih vjerovanja i koje varijable doprinose većem podržavanju mitova o silovanju. U dosadašnjim istraživanjima je najčešće ispitivana povezanost podržavanja mitova o silovanju i spola sudionika. U brojnim istraživanjima zaključeno je da je

spol značajno povezan s podržavanjem mitova o silovanju i to tako da su muškarci skloniji u većoj mjeri podržavati ove mitove nego žene (Lonsway i Fitzgerald, 1994). U radu Johnsonove, Kuck i Schander (1997) navodi se da nijedno od prijašnjih istraživanja nije pronašlo da su žene sklonije podržavanju mitova o silovanju nego muškarci. Nadalje, istraživanja su pokazala da muškarci u većoj mjeri podržavaju one mitove koji prebacuju odgovornost na žrtvu i umanjuju ozbiljnost takvog nasilja (Dietz, Littman i Bentley, 1984).

Osim spola i zanimanje pojedinca se također pokazalo kao značajna prediktorska varijabla podržavanja mitova o silovanju. Zanimanje se kao jedna od najjačih prediktorskih varijabli pokazalo u istraživanjima koja su proveli Klemmack i Klemmack (1976) te Burt (1980). Osobe sa zanimanjima višeg statusa (liječnici, odvjetnici itd.) manje podržavaju mitove o silovanju i općenito imaju liberalnije stavove. Osim statusa i samo usmjerenje zanimanja (humanističko ili prirodno, pomagačko ili nepomagačko) ima svoj utjecaj na uvjerenja osobe. Općenito se kroz pomagačka zanimanja razvijaju tolerancija i empatija pa je za očekivati da osobe na takvim radnim mjestima imaju manje izražena vjerovanja u mitove o silovanju. Stoga bi i studijsko usmjerenje moglo imati svoj utjecaj na podržavanje mitova o silovanju jer se kroz njega odabiru buduća zanimanja. Humanistički orijentirani pojedinci imaju određeni vrijednosni sustav zbog kojega odabiru određene studije (npr. psihologija, medicina) tj. obrazuju se za buduća pomagačka zanimanja (Ljubin i Kamenov, 2004). Razlike u podržavanju mitova o silovanju se mogu naći i s obzirom na druge sociodemografske varijable kao što su dob, bračni status, mjesto stanovanja itd.

Religioznost je, uz do sada navedene sociodemografske varijable, jedna od najčešće ispitivanih prediktorskih varijabli za podržavanje mitova o silovanju. Prema kršćanskom shvaćanju, vjera je nadnaravna krepost kojom vjerujemo u Boga i u sve što je on objavio i što Crkva vjeruje i uči vjerovati. Prema tome, iz vjere nužno proizlaze određeni kvalitativni odnosi prema samome sebi, prema drugom čovjeku i prema svekolikom svijetu oko sebe (Ćorić, 2003). Religiozna vjerovanja utječu na mnoga politička i društvena pitanja, a religiozniji ljudi općenito imaju konzervativnije gledište (Renzetti i Curran, 1995; prema Freymeyer, 1997). Freymeyer (1997) u svom radu pretpostavlja da religioznost direktno utječe na podržavanje mitova o silovanju što su rezultati njegovog istraživanja i pokazali, ali je ta povezanost bila značajna samo uz kontrolu spola. Religiozniji ljudi gledaju na silovanje kao na nešto što se događa onima koji to i zaslužuju zbog načina oblačenja, nepromišljenog ponašanja i sl. Mitovi o silovanju se ne razvijaju zbog objektivnih razloga, već se razvijaju unutar grupa koje osiguravaju potporu za njihov razvoj i održavanje (Finley, 1985; prema Freymeyer 1997). Upravo je religiozna zajednica jedna od

takvih grupa u kojima se stvaraju i ojačavaju takvi mitovi i predrasude poticanjem na ponašanja koja su „prava“ i koja će nas zaštititi od vanjskih utjecaja i napada (Pavković, 2008). S obzirom na takva učenja unutar religiozne zajednice može se zaključiti kako religiozniji pojedinci više podržavaju i tradicionalne rodne uloge. Povezanost zastupanja tradicionalne rodne uloge i podržavanja mitova o silovanju dokazana je već u prvim istraživanjima mitova o silovanju (Klemmack i Klemmack 1976; prema Burt, 1980).

Burt (1980) je u svom istraživanju dokazala kako su rodni stereotipi važna prediktorska varijabla podržavanja mitova o silovanju i navodi kako je samo silovanje rezultat kulture u kojoj vladaju rodni stereotipi. Zastupanje tradicionalne rodne uloge proizlazi iz patrijarhalnog socijalizacijskog modela koji dominantnu ulogu u društvu daje muškarcima, dok ulogu žene ograničava. Takav socijalizacijski model podupire rodne stereotipe prema kojima je žena ta koja je odgovorna za sprečavanje odnosa u seksualnoj interakciji. Na taj se način podržava samookrivljavanje žene ukoliko ona postane žrtva seksualnog zločina. Budući da su i žene socijalizirane u takvom društvu, ne čudi da neke prihvaćaju pojedine mitove o silovanju i samookrivljavanje (Ljubin i Kamenov, 2004).

Još jedan konstrukt kojim se može objasniti podržavanje mitova o silovanju, a koji ima zaštitničku ulogu je vjerovanje u pravedan svijet. Prema ideji o pravednom svijetu, ljudi su uvjereni da se loše stvari događaju lošim ljudima, odnosno da se one ne događaju dobrim ljudima, i da ljudi ustvari u životu dobiju ono što zaslužuju (Lerner, 1980). Kada se radi o žrtvi silovanja, uvjerenje u pravedan svijet podržava vjerovanje u krivicu žrtve, koja „mora da je i sama loša osoba kad joj se tako nešto dogodilo“. Sklonost optuživanju žrtve za njihovu viktimizaciju, atribuirajući njihovu tešku situaciju nedostatku u njihovim sposobnostima ili karakteru, u pravilu je motivirana razumljivom željom da se svijet doživi kao sigurno i pravedno mjesto (Aronson, Wilson i Akert, 2005). Dakle, oni koji vjeruju da je svijet općenito pravedno mjesto više će podržavati i mitove o silovanju kako bi zadržali tu svoju sliku pravednog svijeta u kojem bivaju silovani samo oni koji su to nečim i zaslužili. Da bi ljudi zaštitili svoja uvjerenja, često traže dokaze koji potvrđuju da žrtva zaslužuje svoju lošu sudbinu (Lonsway i Fitzgerald, 1994). Sve do nedavno na vjerovanje u pravedan svijet gledalo se kao na generalno uvjerenje o tome koliko je svijet općenito pravedan za sve ljude. No treba spomenuti da je potrebno razlikovati vjerovanje u pravedan svijet za sebe i vjerovanje u pravedan svijet za druge (Begue i Muller, 2006). Generalno vjerovanje u pravedan svijet odnosi se, dakle, na to koliko je svijet u osnovi pravedan za sve ljude općenito, te se tu ne precizira nikakva domena ili načelo pravednosti. Za razliku od toga, personalno vjerovanje u pravedan svijet odnosi se na stupanj u

kojem pojedinac vjeruje da živi u svijetu koji je prema njemu osobno pravedan (Lacković-Grgin, Proroković, Čubrela i Penezić 2002). Za dobrobit i mentalno zdravlje važnije je uvjerenje pojedinca da je svijet pravedan prema njemu osobno nego da je pravedan prema drugim ljudima. Personalno vjerovanje u pravedan svijet više je povezano sa psihosocijalnom prilagodbom i procjenom značajnosti života, dok je generalno vjerovanje u pravedan svijet više povezano s diskriminacijom prema starijima, siromašnima i sl., te sa strožim kažnjavanjem (Begue i Muller, 2006). Stoga možemo pretpostaviti da će generalno vjerovanje u pravedan svijet biti više povezano i s podržavanjem mitova o silovanju, odnosno da će oni koji iskazuju više takvog vjerovanja u većem stupnju i podržavati ove mitove.

Podržavanje mitova o silovanju povezuje se s još jednom psihološkom varijablom, agresivnim osobinama ličnosti. Ispitivanje odnosa ovih dviju varijabli je novije u psihologiji. Spence, Losoff i Robbins (1991) su prvi utvrdili pozitivnu povezanost ljutnje i hostilnosti kao komponenti agresivnosti s podržavanjem mitova o silovanju. U istraživanju Sierra (2010) se navodi kako je ispitivanje odnosa agresivnih osobina ličnosti i podržavanja mitova o silovanju ostalo u sjeni istraživanja u kojima su sociodemografske varijable bile najistaknutije. Također, navodi se da iako je do sada taj odnos malo ispitan sva istraživanja koja jesu uključila agresiju kao varijablu pokazala su pozitivnu povezanost s podržavanjem mitova o silovanju. Forbes, Adam – Curtis i White (2004) su utvrdili pozitivnu povezanost podržavanja mitova o silovanju s verbalnom agresijom, a Sherrod (2003; prema Sierra, 2010) s hostilonošću. Stoga je i Sierra (2010) proveo istraživanje o povezanosti agresivnih osobina ličnosti i podržavanja mitova o silovanju i potvrdio da su sve komponente (verbalna i fizička agresija, ljutnja i hostilnost) tog tipa ličnosti pozitivno povezane s podržavanjem mitova o silovanju. Također, podržavanje mitova o silovanju povezuje se s agresijom prema ženama. Primjerice, kod muških adolescenata utvrđeno je da je prihvaćanje mitova o silovanju povezano s budućim prisiljavanjem partnerice na seksualne aktivnosti (Lanier, 2001). Nadalje, istraživanjem Smitha i Stewarta (2003) pronađena je značajna pozitivna povezanost podržavanja mitova o silovanju i hostilnosti prema ženama kod sportaša koji su se pokazali i kao visoko rizični za seksualnu agresivnost. Rezultati na skali međuljudskog nasilja također konstantno pokazuju pozitivnu korelaciju s podržavanjem mitova o silovanju i na studentskom i ne studentskom uzorku (Burt, 1980). Naravno, tu je potrebno naglasiti da mnoge čestice na skali prihvaćanja međuljudskog nasilja reflektiraju tj. odnose se na seksualnu agresiju.

Kao što je vidljivo iz ranije navedenih podataka seksualno nasilje je značajan problem kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. Silovanje je jedan od najčešćih oblika takvog nasilja, a važan problem koji se veže uz njega su mitovi o silovanju. Oni direktno utječu na prijavljivanje tog zločina, a

bez jasne slike o pojavnosti silovanja nemoguće je realizirati kažnjavanje počinitelja i zaštitu žrtava. Stvarni podaci o silovanju i njegovim počiniteljima bi trebali umanjiti sekundarnu viktimizaciju zbog koje žrtve silovanja gube socijalnu potporu. Također, važno je utvrditi varijable koje povećavaju podržavanje mitova o silovanju koji društvo pretvaraju u nesigurnu i neprijateljski nastrojenu okolinu već ionako povrijeđenih i prestrašenih žrtava. Stoga će se ovim radom ispitati koje varijable pridonose većem podržavanju mitova o silovanju. Kao varijable su uzete one koje su do sada najčešće ispitivane i koje su se pokazale kao značajni prediktori podržavanja mitova o silovanju.

Cilj

Cilj ovog istraživanja je ispitati razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol, studijsko usmjerenje i religioznost studenata. Osim toga, ispitat će se odnos podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge, generalnog vjerovanja u pravedan svijet i agresivnosti.

Problem

1. Ispitati razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol, studijsko usmjerenje i religioznost studenata.
2. Utvrditi postoji li povezanost između podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge, generalnog vjerovanja u pravedan svijet i agresivnosti.

Hipoteze

Hipoteze 1.

- a. Studenti više podržavaju mitove o silovanju od studentica.
- b. Studenti/ce čije buduće zanimanje potencijalno uključuje rad sa žrtvama silovanja (npr. psihologija, medicina, pravo) tj. studenti/ce pomagačkih zanimanja manje podržavaju mitove o silovanju u odnosu na studente/ice čije buduće zanimanje to ne uključuje.
- c. Studenti/ce kojima je religioznost važnija u životu više podržavaju mitove o silovanju u odnosu na one kojima je religioznost manje važna.

Hipoteze 2.

- a. Postoji pozitivna povezanost između podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge, odnosno studenti/ce koji više podržavaju mitove o silovanju u većoj mjeri zastupaju tradicionalnu rodnu ulogu.
- b. Postoji pozitivna povezanost između podržavanja mitova o silovanju i generalnog vjerovanja u pravedan svijet, odnosno studenti/ce koji više podržavaju mitove o silovanju postižu više rezultate na skali generalnog vjerovanja u pravedan svijet.
- c. Postoji pozitivna povezanost između podržavanja mitova o silovanju i agresivnosti, odnosno studenti/ce koji više podržavaju mitove o silovanju postižu više rezultate na upitniku agresivnosti.

Metoda

Sudionici

U istraživanju su sudjelovali studenti diplomskih studija građevine, elektrotehnike, medicine, pedagogije i psihologije te studenti treće godine preddiplomskog studija psihologije, njih ukupno 282 ($N=282$). Od ukupnog broja sudionika njih 53 su bili studenti građevine, 98 studenata elektrotehnike, 53 studenata medicine, 26 studenata pedagogije, a studenata psihologije je bilo 52. Gledano prema studijskom usmjerenju studenata pomagačkih zanimanja je bilo 151, a nepomagačkih 131. Sudjelovalo je 134 sudionika ženskog spola i 148 muškog spola. Raspon godina je od 21 do 41, a prosječna dob je 23,44 godine ($M= 23,44$; $SD= 2,17$). Uzorak je bio prigodan.

Instrumenti

Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima. Upitnik sadrži pitanja vezana uz spol, studij i religioznost. Za procjenu religioznosti korištena je jedna čestica na kojoj su sudionici na skali od 1 (uopće mi nije važna) do 4 (iznimno mi je važna) procjenjivali koliko im je religija važna u životu.

Skala mitova o silovanju (Rape myth scale) (Lonsway i Fitzgerald, 1995). Skala mjeri podržavanje mitova o silovanju i sadrži 18 čestica. Čestice su mitovi o silovanju, a sudionici izražavaju svoj stupanj slaganja sa svakim mitom na skali od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 7 (u potpunosti se slažem). Ukupan rezultat se dobija zbrajanjem svih odgovora sudionika, a visoki rezultat na ovoj skali ukazuje na veće prihvaćanje mitova o silovanju, dok nizak rezultat ukazuje na slabo prihvaćanje mitova o silovanju. Izračunat je i koeficijent pouzdanosti Cronbach alpha koji na ovom uzorku iznosi $\alpha = ,93$.

Skala za ispitivanje jednakosti spolnih/rodnih uloga (SRES, The sex-role egalitarianism scale) (Beere, King, Beere i King, 1984). Namjera SRES-a je ispitivanje promjena rodnih uloga od tradicionalnih prema netradicionalnima. Za razliku od prvih skala, SRES-om se ravnomjerno ispituju stavovi prema ženama koje preuzimaju tradicionalne muške uloge i stavovi prema muškarcima koji preuzimaju tradicionalne ženske uloge. Skala za ispitivanje stavova o jednakosti rodnih uloga postoji u dvije duže verzije od 95 tvrdnji razdijeljenih u pet subskala po 19 tvrdnji, te dvije kraće verzije od 25 tvrdnji, a autori preporučuju računanje samo ukupnog rezultata, a ne dijeljenje na pojedine subskale. Istraživanje je pokazalo da svaka tvrdnja SRES-a razlikuje ispitanike s tradicionalnim stavovima od onih s neutralnim i proegalitarnim stavovima. Za svrhu ovog istraživanja skala je prilagođena na temelju ranijeg istraživanja na hrvatskom uzorku (Jugović, 2004). Cijela skala koja se koristi u ovom istraživanju sadrži 47 tvrdnji, a sastoji se od pet subskala: (1) skala uloge aktera međuljudskih odnosa-8 tvrdnji, (2) skala obrazovnih uloga-7 tvrdnji, (3) skala profesionalnih uloga-9 tvrdnji, (4) skale partnerskih uloga-10 tvrdnji i (5) skala roditeljskih uloga-13 tvrdnji. Skale se sadržajno odnose na nekoliko aspekata rodne jednakosti poput kvalifikacija ili sposobnosti, obveza ili dužnosti, prava i mogućnosti. Odgovara se na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva od "uopće se ne slažem" (1) do "uglavnom se slažem" (5). Odgovori se boduju od 1 do 5 pri čemu veći broj bodova upućuje na slaganje s tvrdnjama čiji je sadržaj u skladu s tradicionalnom ulogom žena ili muškaraca. Koeficijent pouzdanosti tipa Cronbach alfa na ovome uzorku iznosi $\alpha = ,95$.

Skala generalnog vjerovanja u pravedan svijet (General Belief in a Just World Scale) (Dalbert, Montada i Schmitt, 1987). Skala mjeri individualne razlike u vjerovanju u pravedan svijet. Sadrži šest tvrdnji koje se odnose na osnovno uvjerenje da je svijet u kojem živimo općenito pravedan. Instrument sadrži skalu za odgovore rangiranu od 1 (u potpunosti se slažem) do 6 (u potpunosti se ne slažem). Visoki rezultat na ovoj skali ukazuje na visoko vjerovanje u pravedan svijet, dok nizak rezultat ukazuje na slabo vjerovanje u pravedan svijet.

Obradom podataka odnosno izračunavanjem pouzdanosti u ovom istraživanju su dobivene vrijednosti Chronbachovih alpha koeficijenata u iznosu $\alpha = ,79$.

Upitnik agresivnosti (AQ, Aggression Questionnaire) (Buss i Perry, 1992).

Upitnikom se mjere komponente agresivnosti koje su karakteristične za domenu manifestne i latentne agresivnosti. Sadrži 29 čestica od kojih se dvije kodiraju obrnuto. Čestice su na Likertovoj skali od 1 (vrlo netočno za mene) do 5 (vrlo točno za mene). Sastoji se od 4 faktora od čega dva pripadaju domeni manifestne agresivnosti, a to su fizička agresivnost (npr. „Potučem se češće nego običan čovjek“) i verbalna agresivnost, (npr. „Moji prijatelji kažu da sam pomalo svadljiv/a“). Druga dva faktora su za domenu latentne agresivnosti, a to su ljutnja (npr. „Ponekad planem bez pravog razloga“) koja predstavlja afektivnu komponentu i hostilnost (npr. „Ponekad me izjeda ljubomora“) koja predstavlja kognitivnu komponentu agresivnosti. Koeficijent pouzdanosti tipa Cronbach alfa na ovome uzorku iznosi $\alpha = ,87$.

Postupak

Provedba istraživanja je bila tijekom veljače, ožujka i travnja 2013. godine. S istraživanjem se započelo nakon prikupljenih odobrenja od strane fakulteta kojima su bile upućene zamolbe. Istraživanje je bilo grupno i odvijalo se prije početka ili nakon predavanja. Prije ispunjavanja upitnika sudionici su upoznati s ciljem istraživanja, navedeno je kako se ispituju njihovi stavovi i mišljenja te da nema točnih i netočnih odgovora i da odgovaraju iskreno. Sudionici su informirani i o tome kako je sudjelovanje dobrovoljno, da mogu odustati u bilo kojem trenutku te da je istraživanje anonimno. Također je rečeno da će njihovi rezultati biti upotrijebljeni samo u svrhu ovog diplomskog rada i prezentirani kao grupni, a ne individualni. Nakon toga sudionici su dobili papir suglasnosti na kojem su svojim potpisom izrazili pristanak za sudjelovanjem u istraživanju. Naglašeno im je da, iako u suglasnosti pišu svoje ime i prezime, ona se neće ni na koji način moći povezati s ispunjenim upitnicima. U skladu sa tim, istraživač je suglasnosti prikupljao prije podjele upitnika i odvajao ih u posebnu kuvertu. Sudionici su bili zamoljeni da pažljivo pročitaju upute iznad svakog upitnika i da se u slučaju bilo kakvih nejasnoća obrate istraživaču koji je cijelo vrijeme bio prisutan u prostoriji. Ispunjavanje upitnika je trajalo u prosjeku 15-20 minuta. Nakon završenog istraživanja, upitnici su prikupljeni i stavljeni u posebnu kuvertu, a sudionicima se zahvalilo na sudjelovanju.

Rezultati

Prikupljeni podaci obrađeni su statističkim programom SPSS za osobna računala, verzija 20. Prije same obrade podataka Kolmogorov-Smirnovljevim testom provjeren je normalitet distribucija rezultata varijabli korištenih u istraživanju. Kolmogorov-Smirnovljev Z za varijable podržavanje mitova o silovanju, zastupanje tradicionalne rodne uloge i agresivnosti pokazao se značajnim što ukazuje na to da distribucije tih varijabli odstupaju od normalne. Na temelju histograma utvrđeno je kako su sve tri distribucije pozitivno asimetrične. Stoga je učinjena logaritamska transformacija kojom je smanjena asimetričnost i omogućeno korištenje parametrijskih postupaka na dobivenim rezultatima. Što se tiče varijable vjerovanja u pravedan svijet Kolmogorov-Smirnovljev Z nije se pokazao statistički značajnim čime su zadovoljeni uvjeti za korištenje parametrijskih postupaka.

Također je provjerena pouzdanost korištenih skala i upitnika pomoću Cronbach alphe. Na osnovi dobivenih Cronbach alpha koeficijenata možemo zaključiti da je pouzdanost korištenih instrumenata zadovoljavajuća. U Tablici 1 prikazani su koeficijenti unutarnje konzistencije te deskriptivna statistika instrumenata korištenih u istraživanju.

Tablica 1. Deskriptivna statistika i koeficijenti unutarnje konzistencije skala i upitnika korištenih u istraživanju (N=282)

Varijabla	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>MIN</i> (teorijski)	<i>MAX</i> (teorijski)	<i>Cronbach α</i>
Podržavanje mitova o silovanju	2,16	1,06	1(1)	6(7)	0,93
Zastupanje tradicionalne rodne uloge	1,84	0,65	1(1)	4(5)	0,95
Generalno vjerovanje u pravedan svijet	3,27	0,94	1(1)	6(6)	0,79
Agresivnost	2,47	0,55	1(1)	4(5)	0,87

Kako bi se odgovorilo na dio prvog problema testirane su Hipoteze 1a i 1b. Prema Hipotezi 1a pretpostavlja se postojanje razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol sudionika, a Hipotezom 1b pretpostavljen je utjecaj studijskog usmjerenja sudionika na podržavanje mitova o silovanju. Deskriptivna statistika za ove dvije varijable prikazana je u Tablici 2.

Tablica 2. Deskriptivna statistika za razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol i studijsko usmjerenje sudionika

		<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Spol	m	145	2,68	1,14
	ž	131	1,57	0,54
Studijsko usmjerenje	pomagačko	127	1,70	0,69
	nepomagačko	149	2,54	1,17

Složenom analizom varijance provjereno je postoje li razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol sudionika i njihovo studijsko usmjerenje. Najprije je opravdanost korištenja analize varijance provjerena Levenovim testom, koji nije potvrdio homogenost varijanci. Usprkos tomu složena tj. dvosmjerna analiza varijance je provedena jer je broj sudionika u svim skupinama podjednak. Dancey i Reidy (1999; prema Kolesarić 2006) navode kako nije problem ako se naruši pravilo o homogenosti varijance sve dok je broj sudionika podjednak u svakoj skupini. U Tablici 3 prikazani su rezultati složene analize varijance.

Tablica 3. Rezultati složene analize varijance za značajnosti efekta spola sudionika, studijskog usmjerenja, te njihove interakcije

	<i>ss</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Glavni efekt spola	1	55,210**	,000
Glavni efekt studijskog usmjerenja	1	4,655*	,032
Interakcija (spol x studij)	1	1,295	,256

** $p < ,01$; * $p < ,05$; *ss*= stupnjevi slobode

U Tablici 3 vidljivo je postojanje glavnog efekta spola. Prema ovim rezultatima potvrđuje se Hipoteza 1a prema kojoj muški sudionici statistički značajno više podržavaju mitove o silovanju u odnosu na ženske sudionike. Također, potvrđen je i glavni efekt studijskog usmjerenja, a time i Hipoteza 1b prema kojoj studenti nepomagačkih studijskih usmjerenja više podržavaju mitove o silovanju u odnosu na studente pomagačkih studijskih usmjerenja. Interakcijski učinak ovih dviju varijabli na podržavanje mitova o silovanju nije se pokazao statistički značajnim.

Hipoteza 1c pretpostavlja postojanje razlika u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na važnost religije u životu sudionika. U ovom istraživanju sudionici su podjeljeni u četiri skupine prema važnosti religije u njihovom životu i to: 1) uopće mi nije važna, 2) nije mi važna, 3) važna mi je i 4) iznimno mi je važna. Deskriptivna statistika za podržavanje mitova o silovanju tih skupina prikazana je u Tablici 4.

Tablica 4. Deskriptivna statistika podržavanja mitova o silovanju s obzirom na izraženu razinu važnosti religije u životu sudionika

Važnost religije	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Uopće mi nije važna	45	2,09	1,02
Nije mi važna	55	1,92	0,99
Važna mi je	120	2,36	1,14
Iznimno mi je važna	55	2,01	0,93

Posljednja hipoteza u sklopu prvog problema ovog istraživanja ispitana je jednostavnom analizom varijance. Levenovim testom je potvrđena homogenost varijanci za četiri skupine sudionika. Jednostavnom analizom varijance utvrđeno je postojanje statistički značajne razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na važnost religije u životu sudionika ($F(1, 274) = 3,012, p < ,05$), a time je potvrđena i Hipoteza 1c. S obzirom da se F -omjer pokazao značajnim provedena je i post hoc analiza kako bi se utvrdilo između kojih aritmetičkih sredina je razlika statistički značajna. Scheffeovim post hoc testom nije utvrđena statistički značajna razlika među pojedinim skupinama. Ovakva kontradikcija između F -omjera i Scheffeova postupka je rijetka, ali i moguća u slučajevima kada je F -omjer granične značajnosti (Kolesarić, 2006). U ovom istraživanju dobiveni F -omjer može se odrediti kao takav jer iznosi $F(1, 274) = 3,012, p < ,05$, a granična vrijednost u tablici iznosi $F(1, 274) = 2,65, p < ,05$. Stoga u interpretaciji ovako dobivenih rezultata možemo govoriti o trendu razlika jer se ne može sa sigurnošću utvrditi među kojim grupama točno postoji. Međutim, Scheffe je zbog rigoroznosti testa predložio da se za utvrđivanje značajnosti uzima blaža razina od uobičajne ,05. Uzimanjem razine značajnosti od 10% post hoc analizom u ovom istraživanju utvrđena je značajna razlika između skupine sudionika kojima je religioznost važna i onih kojima nije važna.

Kako bi se odgovorilo na drugi problem ovog istraživanja i provjerile Hipoteze 2, ispitana je povezanost podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge, generalnog vjerovanja u pravedan svijet i agresivnosti. Korelacijska matrica prikazana je u Tablici 5.

Tablica 5. Interkorelacije podržavanja mitova o silovanju, zastupanja tradicionalne rodne uloge, generalnog vjerovanja u pravedan svijet i agresivnosti

	Podržavanje mitova o silovanju	Zastupanje tradicionalne rodne uloge	Generalno vjerovanje u pravedan svijet	Agresivnost
Podržavanje mitova o silovanju	—	,63**	,08	,29**
Zastupanje tradicionalne rodne uloge		—	,12	,27**
Generalno vjerovanje u pravedan svijet			—	-,12*

** $p < ,01$; * $p < ,05$

Iz rezultata je vidljivo kako postoji statistički značajna pozitivna, umjerena povezanost između podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge. Također, značajnom se pokazala i korelacija između podržavanja mitova o silovanju i agresivnosti. Ovi rezultati su u skladu s Hipotezama 2a i 2c, odnosno osobe koje više podržavaju mitove o silovanju postižu i više rezultate na skali zastupanja tradicionalne rodne uloge te upitniku agresivnosti. Koeficijent determinacije, tj. postotak zajedničkih faktora između podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge iznosi 39,4%, a između podržavanja mitova o silovanju i agresivnosti 8,4%. Povezanost između podržavanja mitova o silovanju i generalnog vjerovanja u pravedan svijet nije se pokazala statistički značajnom čime nije potvrđena Hipoteza 2b.

Rasprava

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol, studijsko usmjerenje i religioznost sudionika. Također, nastojalo se utvrditi kakav je odnos podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge, generalnog vjerovanja u pravedan svijet i agresivnih osobina ličnosti.

U okviru prvog problema ispitana je razlika u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol sudionika. Složenom analizom varijance potvrđen je glavni efekt spola. Ovakav nalaz da muški sudionici statistički značajno više podržavaju mitove o silovanju je očekivan, a jedan od najvažnijih razloga postavljanja takve hipoteze jest nalaz Johnsonove i sur. (1997) kako nijedno istraživanje nije pronašlo da su žene sklonije podržavanju mitova o silovanju od muškarca. Ovim istraživanjem su se potvrdili rezultati prijašnjih istraživanja da su žene manje sklone okrivljavati žrtve silovanja ili pak opravdavati počinitelja takvog zločina. Sinclair i Bourne (1998) kao objašnjenje ovakvih nalaza navode tendenciju žena za većim suosjećanjem sa žrtvom jer su u 95% slučajeva silovanja žrtve upravo žene. S druge strane muškarcima je teže identificirati se sa ženom – žrtvom, što pridonosi njihovom većem podržavanju mitova o silovanju. Također, Lonswaya i Fitzgeralda (1995; prema Johnson i sur., 1997) navode kako muškarci mitove o silovanju koriste kako bi opravdali muško seksualno nasilje. Naime, u gotovo svim slučajevima silovanja počinitelji su muškarci, a podržavanjem mitova koji okrivljuju žrtvu ili pak opravdavaju počinitelja smanjuje se osjećaj odgovornosti i nelagode jer su i oni sami pripadnici muškog – zlostavljačkog spola. Iako u manjoj mjeri od muškaraca i žene podržavaju mitove o silovanju. Kao najčešće objašnjenje tomu je da žene podržavaju takve mitove kako bi izbjegle suočavanje s vlastitom ranjivosti i mogućnošću da i same postanu žrtve takvog stravičnog događaja (Pavković, 2008). Vjerovanjem u mitove žene si stvaraju prividan osjećaj kontrole da one ne mogu biti silovane jer one nisu takav tip žene ili pak da su one same sposobne obraniti se od takvog napada.

Druga nezavisna varijabla složene analize varijance bilo je studijsko usmjerenje sudionika. Prvom hipotezom pretpostavljeno je kako će sudionici pomagačkih studijskih usmjerenja manje podržavati mitove o silovanju. Složenom analizom varijance je potvrđen glavni efekt studijskog usmjerenja. Sudionici koji se obrazuju za buduća pomagačka zanimanja (psiholozi, pedagozi i liječnici) su statistički značajno manje podržavali mitove o silovanju u odnosu na sudionike koji se obrazuju za buduća nepomagačka zanimanja (elektrotehničari i građevinari). Motivaciju

studenta za upis na određeni studij može se opisati kao namjere koje studenti pokazuju tijekom svoga školovanja, a koje su rezultat interakcije usvojenih znanja i vještina, te obrazaca vjerovanja, vrijednosti i osjećaja koji upravljaju ponašanjem (Potočnik, 2008). Uzimajući u obzir da izbor studija odražava vrijednosni sustav pojedinca, očekuje se da oni studenti koji su izabrali buduća pomagačka zanimanja imaju humanistički orijentirani sustav vrijednosti te u manjoj mjeri podržavaju mitove o silovanju (Ljubin i Kamenov, 2004). Humanistički orijentirani pojedinci su tako po svojem svjetonazoru osjetljiviji na predrasude i pogrešna uvjerenja, zalažu se za preispitivanje opće prihvaćenih vjerovanja te promiču toleranciju. Osim toga, u edukacijske programe pomagačkih zanimanja su više uključeni sadržaji o predrasudama i stereotipima, pa tako i o mitovima o silovanju, u odnosu na edukacijske programe nepomagačkih zanimanja što također može biti objašnjenje dobivenih razlika u podržavanju mitova o silovanju. Također, važno je naglasiti da rezultate za ovu hipotezu treba interpretirati uz oprez jer studenti različitih studijskih usmjerenja nisu bili u potpunosti izjednačeni po spolu. U skupini pomagačkih zanimanja veći je broj sudionika, dok je u skupini nepomagačkih zanimanja veći broj sudionika. Međutim, ovakav uzorak predstavlja stvarno stanje u populaciji.

Interakcijski učinak spola i studijskog usmjerenja nije se pokazao statistički značajnim u složenoj analizi varijance. Efekt spola na podržavanje mitova o silovanju nije se mijenjao sukladno određenoj vrsti studijskog usmjerenja i obratno.

Nadalje, pretpostavljeno je kako će važnost religije u životu sudionika imati učinak na podržavanje mitova o silovanju. Jednostavnom analizom varijance potvrđeno je kako se četiri skupine sudionika statistički značajno razlikuju u podržavanju mitova o silovanju. Post hoc analizom potvrđena je statistički značajna razlika između dvije skupine sudionika. Sudionici koji su izrazili da im je religija važna u životu značajno su više podržavali mitove o silovanju u odnosu na sudionike koji su odgovarali da im religija nije važna. Ovakav rezultat može se objasniti konzervativnijim stajalištima religioznijih ljudi (Renzetti i Curran, 1995; prema Freymayer, 1997). Religiozniji ljudi gledaju na silovanje kao na nešto što se događa onima koji to i zaslužuju. Žrtve silovanja se prema njihovim vjerovanjima nisu ponašale na „pravi“ način kakav se uči unutar religiozne zajednice. Takav „pravi“ način ponašanja štiti članove zajednice od vanjskih utjecaja i napada, kao što je silovanje. Zanimljiv nalaz ovog istraživanja jest da sudionici koji su odgovarali da im je religija iznimno važna u životu nisu u najvećoj mjeri podržavali mitove o silovanju. Razlog tomu moglo bi biti njihovo promišljanje i izučavanje religije i moralnosti izvan same religijske zajednice kao što je npr. crkva. Sudionici koji su na taj način odgovarali o važnosti religije u njihovu životu vjerojatno su pojedinci zrele religioznosti.

Neka od glavnih obilježja čovjeka zrele religioznosti su da nikoga ni na što ne prisiljava, posebice ne u ime Boga ili crkve, ne postavlja se kao prosuditelj tuđe moralnosti, ni na koji način ne sudi i ne osuđuje druge, uvijek respektira čovjeka drukčijih stavova, brine što se događa s čovjekom i društvom itd. (Ćorić, 2003). Takve kvalitete i načini ponašanja čovjeka zrele religioznosti vrlo vjerojatno pridonose manjem podržavanju mitova o silovanju jer on kritički preispituje prigrljena vjerovanja i učenja, kao i događanja u društvu te se na taj način udaljava od pogrešnih vjerovanja i predrasuda. Još jedan nalaz u okviru ovog problema je zanimljiv. Sudionici koji su izražavali da im religija uopće nije važna postigli su drugi najveći rezultat u podržavanju mitova o silovanju. Razlog tomu bi mogla biti njihova opća nezainteresiranost za moralna pitanja dobra i zla, pravde, odgovornosti za zločin i sl. Sudionici takvih stajališta vjerojatno su podložniji vjerovanju u predrasude i mitove, kao što su mitovi o silovanju, jer ne promišljaju o odnosima prema samome sebi, drugima i svekolikom svijetu što je u osnovnoj definicij vjere. Razlog ovakvih rezultat mogla bi biti i primjenjena skala za određivanje važnosti religije. Naime, korištena je samo jedna čestica. Nedostatak je, osim neutvrđive pouzdanosti i valjanosti, što se jednom tvrdnjom dobija samo globalni uvid u religioznost sudionika. Već upotrebom nekoliko tvrdnji, čak i bez provjere njihovih metrijskih karakteristika, dobio bi se uvid u pojedina područja religioznosti pojedinca.

Na temelju prijašnjih istraživanja pretpostavljena je pozitivna povezanost podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge. Sukladno očekivanjima rezultati su pokazali statistički značajnu pozitivnu povezanost između ovih dviju varijabli. To je ujedno i najveća dobivena korelacija u istraživanju. Burt (1980) je u svom istraživanju pokazala kako su rodni stereotipi jedan od najjačih prediktora podržavanja mitova o silovanju. Upravo ta snažna povezanost između ove dvije varijable je zabrinjavajuća jer se rodni stereotipi formiraju u ranoj dobi i vrlo ih je teško mijenjati. Socijalizacija rodnih uloga se odvija u još uvijek patrijarhalnom društvenom modelu koji dominantnu ulogu u društvu daje muškarcima i oni se općenito doživljavaju kao asertivniji. Stoga se prihvaća uloga muškraca kao inicijatora seksualnog odnosa, a žena je ta koja je odgovorna za sprječavanje seksualne interakcije (Ljubin i Kamenov, 2004). Ukoliko žena postane žrtvom seksualnog nasilja, odgovornost se prebacuje na nju jer je ona ta koja treba kontrolirati situaciju. Prihvaćanjem tradicionalnih rodnih uloga često se stvara pogled na seksualni odnos kao bojište na kojem svaka od strana nastoji iskoristiti drugu te umanjiti svoje gubitke (Burt, 1980). Silovanje se stoga može odrediti kao logičan dodatak kulturi u kojoj prevladavaju dominatno-submisivni i natjecateljski odnosi između muškaraca i žena, odnosno kulturi u kojoj vladaju rodni stereotipi (Burt, 1980). U uvodu je navedeno kako je poznaničko

silovanje znatno češće od nepoznaničkog, a prema nalazima istraživanja u 45% slučajeva silovatelj je partner žrtve. Prema feminističkim teorijama nasilje prema ženama u partnerskim vezama prepoznaje se kao posljedica neravnopravnih rodni odnosa moći, tj. privilegija i prava koja se tradicionalno vezuju uz muške rodne uloge i identitete. Takva patrijarhalna muška povlastica kreirana je i uklopljena u socijalne institucije i interakcije kroz obitelj, religiju, pravo, jezik i medije (Hodžić, 2004).

U ovom istraživanju je ispitana i povezanost podržavanja mitova o silovanju i generalnog vjerovanja u pravedan svijet. Naime, podržavanje mitova o silovanju je značajno povezano s okrivljavanjem žrtve (Lonsway i Fitzgerald, 1994), a okrivljavanje žrtve čvrsto je vezano uz vjerovanje u pravedan svijet. Sklonost okrivljavanju žrtve motivirana je željom da se svijet doživi kao sigurno i pravedno mjesto pa se stoga žrtva smatra odgovornom za svoju tešku situaciju što zbog nedostatka sposobnosti ili karaktera (Aronson i sur. 2005). S obzirom na navedeno pretpostavljena je pozitivna povezanost između podržavanja mitova o silovanju i generalnog vjerovanja u pravedan svijet. Iako dobivena korelacija ide u očekivanom smjeru nije se pokazala statistički značajnom. Objašnjenje ovakvih rezultata mogla bi biti dob sudionika koji se nalaze u ranoj odrasloj dobi. U tom razdoblju života osobe još uvijek nisu u potpunosti zrele i u manjoj mjeri, uslijed nedostatka životnog iskustva, razmišljaju o generalnoj pravednosti života. Također, više su usmjereni na svoje aktualne preokupacije, konkretnije studij i njegov uspješan završetak. Istraživanjem se procjenjivalo generalno vjerovanje u pravedan svijet, koje se u prvom redu odnosi na procjenu koliko je svijet u osnovi pravedan za sve ljude općenito. Veća povezanost između ove varijable i podržavanja mitova o silovanju mogla bi se očekivati kada bi u istraživanje bio uključen scenarij silovanja ili iskaz žrtve, koji bi predstavljao konkretan primjer na temelju kojega bi se davale procjene o pravednosti svijeta za druge. Tako su Karuza i Carey (1984; prema Haynes i Olson, 2006) dali sudionicima da gledaju intervju s navodnim žrtvama silovanja. Žrtvini odgovori na pitanja pružali su sudionicima uvid u njezin karakter (dobra ili loša osoba) i aktivnosti prije silovanja (oprezna ili neoprezna). Pokazalo se da su sudionici više osuđivali žrtvu koja je loša osoba nego onu koje je dobra, te su neopreznju žrtvu držali ponašajno odgovornijom za silovanje nego opreznju žrtvu. Ovi nalazi sukladni su ideji da je okrivljavanje žrtve alternativno rješenje za rješavanje prijetnje, odnosno ugroženosti vjerovanju u pravedan svijet (Haynes i Olson, 2006). Razlog ne dobijanja značajne korelacije između podržavanja mitova o silovanju i generalnog vjerovanja u pravedan svijet mogla bi biti i ekonomska situacija u državi. U kulturama kao što je Hrvatska, u kojima nema ekstrema u siromaštvu i bogatstvu, općenito se postižu rezultati oko sredine skale vjerovanja u pravedan

svijet, a u kulturama kao što su Indija i Južna Afrika se postižu znatno viši rezultati (Aronson i sur., 2005).

Osobina ličnosti za koju se pretpostavljalo da je pozitivno povezana s podržavanjem mitova o silovanju jest agresivnost. U istraživanju je dobivena statistički značajna pozitivna korelacija između skale agresivnosti i podržavanja mitova o silovanju. Objašnjenje ovih nalaza bi mogli biti rezultati istraživanja koje su proveli Malamuth i Brown (1994) u kojemu je pokazano kako seksualno agresivniji sudionici drukčije interpretiraju žensku komunikaciju od manje agresivnih. Naime, takvi sudionici manje su sposobni prepoznati negativne emocije u odgovorima žena, ne primjećuju razliku između prijateljskog i zavodničkog komuniciranja kao ni razliku između hostilnosti i asertivnosti. Kao moguće objašnjenje pozitivne povezanosti ove dvije varijable moglo bi biti i to da agresivniji sudionici više odobravaju društveno prihvatljivo ponašanje po kojemu muškarci trebaju biti uporni pri seksualnim interakcijama. Takva upornost, koja može prijeći i u agresiju, često je razlog silovanja jer muškarac odbija doslovno shvatiti riječ „ne“.

Rezultate ovog istraživanja potrebno je promatrati i u kontekstu nedostataka koje ono ima. Treba naglasiti kako se radi o prigodnom uzorku te stoga ne možemo govoriti o generalizaciji rezultata.

U istraživanje je uključena samo studentska populacija, stoga njihov stupanj obrazovanja može utjecati na dobivene rezultate, kao i dob sudionika jer su gotovo svi u ranim dvadesetim godinama, a dob također utječe na ispitivane varijable u istraživanju.

Svi rezultati temelje se na samoprocjeni, stoga treba uzeti u obzir koliko su sudionici bili iskreni i kolika je vjerojatnost davanja socijalno poželjnih odgovora.

Ranije su istaknuti i problemi instrumenata korštenih u istraživanju, posebice skale za procjenu stupnja religioznosti sudionika. Važno je istaknuti i nedostatke korelacijskog istraživanja. Kod ispitivanja korelacijama ne možemo govoriti o uzročno – posljedičnim odnosima pojedinih varijabli. Također, može se javiti i problem treće varijable koji se odnosi na to da korelacija među dvjema varijablama može biti posljedica utjecaja neke treće varijable.

No, unatoč nedostacima ovo istraživanje pruža uvid u kompleksnost problema podržavanja mitova o silovanju, te problema silovanja općenito. Iz rezultata je vidljivo kako su potrebni daljnji napor u osvještavanju ljudi o ovom problemu kroz javne kampanje, ali i kroz uključivanje ove teme u edukacijske programe fakulteta. Istraživanje bi moglo poslužiti kao osnova za daljnja istraživanja vezana uz podržavanje mitova o silovanju te bi bilo zanimljivo uključiti neke dodatne varijable, a kao sudionike uzeti osobe koje već rade s žrtvama silovanja.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol, studijsko usmjerenje i religioznost sudionika. Osim toga, ispitan je i odnos podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge, generalnog vjerovanja u pravedan svijet i agresivnosti. U okviru prvog problema utvrđene su razlike u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na spol sudionika. Muški sudionici su statistički značajno više podržavali mitove o silovanju u odnosu na sudionice. Također, utvrđena je i razlika u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na studijskog usmjerenje sudionika. Prema rezultatima ovog istraživanja studenti pomagačkih zanimanja u manjoj mjeri podržavaju mitove o silovanju u odnosu na studente nepomagačkih zanimanja. U istraživanju je utvrđena i razlika u podržavanju mitova o silovanju s obzirom na važnost religije u životu. Sudionici koji su izrazili da im je religija važna u životu više podržavaju mitove o silovanju u odnosu na sudionike koji su izrazili da im religija nije važna u životu.

Drugi problem istraživanja bio je utvrditi povezanost podržavanja mitova o silovanju i zastupanja tradicionalne rodne uloge, te se pokazalo da postoji statistički značajna pozitivna, umjerena korelacija između ove dvije varijable. Utvrđena je i statistički značajna pozitivna korelacija između podržavanja mitova o silovanju i agresivnosti kao što je i očekivano. Povezanost između podržavanja mitova o silovanju i generalnog vjerovanja u pravedan svijet, iako jest pozitivna, nije se pokazala statistički značajnom, premda se tako temeljem prethodnih istraživanja očekivalo.

Literatura

- Aronson, E., Wilson, T.D., Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
- Begue, L., Muller, D. (2006). Belief in a just world as moderator of hostile attributional bias. *British Journal of Social Psychology*, 45, 117 – 126.
- Burt, M.R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217-230.
- Ćorić, Š.Š. (2003). *Psihologija religioznosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Davison, G.C., Neale, J.M. (2002). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Dietz, S.R., Littman, M., Bentley, B.J. (1984). Attribution of responsibility for rape: The influence of observer empathy, victim resistance, and victim attractiveness. *Sex Roles*, 10, 261-280.
- Forbes, G. B., Adams-Curtis, L. E., White, K. B. (2004). First and second generation of measures of sexism, rape myths and related beliefs, and hostility towards women: Their inter-relationships and association with college students' experiences with dating aggression and sexual coercion. *Violence Against Women*, 10, 236-261.
- Frey Meyer, R.H. (1997). Rape myths and religiosity. *Sociological Spectrum*, 7, 473 – 489.
- Haynes, G.A., Olson, J.M. (2006). Coping with threats to just world beliefs: Derogate, blame, or help? *Journal of Applied Social Psychology*, 36(3), 664 – 682.
- Hodžić, A., (2004). *Nasilje ne prolazi samo od sebe*. Cesar, S. (Ur.). Zagreb: Cesi.
- Johnson, B.E., Kuck, D.C., Schander, P.R. (1997). Rape myth acceptance and sociodemographic characteristics: A multidimensional analysis. *Sex Roles*, 36, 693-707.
- Jugović, I. (2004). *Zadovoljstvo rodnim ulogama*. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Kamenov, Ž., Ljubin, T., Vurnek, M. (2004). Mjerenje stavova prema žrtvama silovanja: Modifikacija Fieldove skale stavova prema silovanju. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 11(2), 271-288.
- Klemmack, S.H., Klemmack, D.L. (1976). The social definition of rape. In M. Walker & S. Brodsky (Eds). *Sexual assaults*. Lexington: Mass.
- Kolesarić, V. (2006). *Analiza varijance u psihologijskim istraživanjima*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Lacković-Grgin, K., Proroković, A., Čubrela, V. i Penezić, Z. (2002). Skala vjerovanja u pravedan svijet. *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Svezak 1. Zadar: Filozofski fakultet.

- Lanier, C.A. (2001). Rape accepting attitudes: precursors to or consequences of forced sex. *Violence Against Women*, 7, 876-885.
- Lonsway, K.A., Fitzgerald, L.F. (1994). Rape myths: In review. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 133 – 164.
- Ljubin, T., Kamenov, Ž. (2004). Podržavanje mitova o silovanju među studentima: Razlike po spolu i studijskom usmjerenju. *Socijalna psihijatrija*, 32(2), 58-65.
- Malamuth, N.M., Brown, L.M. (1994). Sexually aggressive men's perceptions of women's communications: Testing three explanations. *Journal of personality and Social Psychology*, 67(4), 699-712.
- Mamula, M. (2011). *Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000.-2010*. Zagreb: Ženska soba.
- Mamula, M. (2007). *Definicije i oblici seksualnog nasilja*. <http://zenskasoba.hr>
- Mamula, M. (2007). *Rasprostranjenost seksualnog nasilja*. <http://zenskasoba.hr>
- Mamula, M. (2007). *Prijavljivanje seksualnog nasilja*. <http://zenskasoba.hr>
- Pavković, M. (2008). *Vjerovanje u pravedan svijet i religioznost kao odrednice prihvaćanja mitova o silovanju*. Zagreb: Odsjek za psihologiju Hrvatskih studija u Zagrebu.
- Potočnik, D. (2008). Izbor studija: motivacijska struktura upisa i očekivani uspjeh u pronalasku željenog posla. *Sociologija i prostor*, 3-4, 265-284.
- Sierra, J.C. (2010). Factors associated with rape-supportive attitudes: sociodemographic variables, aggressive personality and sexist attitudes. *The Spanish Journal of Psychology*, 13(1), 202-209.
- Sinclair, H.C., Bourne, L.E. (1998). Cycle of blame or just world. Effects of legal verdicts on gender patterns in rape myth acceptance and victim empathy. *Psychology of Women Quarterly*, 22, 575 – 588.
- Smith, D., Stewart, S. (2003). Sexual aggression and sports participation. *Journal Of Sport Behavior*, 26(4), 384-395.
- Spence, I.T., Losoff, M., Robbins, A.S. (1991). Sexually aggressive tactics in dating relationships: Personality and attitudinal correlates. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 10, 289-304.
- Struckman-Johnson, C., Struckman-Johnson, D. (1992). Acceptance of male rape myths among college men and women. *Sex Roles*, 27, 85-100.
- Šarić, J. (2004/2005). *Psihologija kriminaliteta i maloljetničkog prijestupništva*. Skripta za studente. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Ward, C. (1995). *Attitudes toward rape: Feminist and social psychological perspectives*. London: Sage, Ltd.